

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera a treia)

6 februarie 2014*

„Trimitere preliminară — Articolele 52 TFUE și 56 TFUE — Libera prestare a serviciilor — Acordarea unei licențe pentru navigația de agrement — Condiție privind reședința în țara emitentă — Restricții pentru nerezidenți — Protecția siguranței pe mare — Ordine publică”

În cauza C-509/12,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Tribunal Central Administrativo Norte (Portugalia), prin decizia din 5 iulie 2012, primită de Curte la 9 noiembrie 2012, în procedura

Instituto Portuário e dos Transportes Marítimos (IPTM)

împotriva

Navileme – Consultadoria Náutica, Lda,

Nautizende – Consultadoria Náutica, Lda,

CURTEA (Camera a treia),

compusă din domnul M. Ilešič, președinte de cameră, domnii C.G. Fernlund și A. Ó Caoimh (raportor), doamna C. Toader și domnul E. Jarašiūnas, judecători,

avocat general: domnul P. Mengozzi,

grefier: domnul A. Calot Escobar,

având în vedere procedura scrisă,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru guvernul portughez, de L. Inez Fernandes, de P. Portugal, de M. Moreno și de E. Gonçalves, în calitate de agenți;

— pentru Comisia Europeană, de H. Tserepa-Lacombe și de P. Guerra e Andrade, în calitate de agenți,

având în vedere decizia de judecare a cauzei fără concluzii, luată după ascultarea avocatului general,

pronunță prezenta

* Limba de procedură: portugheza.

Hotărâre

- 1 Cererea de decizie preliminară privește, în esență, interpretarea articolelor 52 TFUE și 56 TFUE.
- 2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între Instituto Portuário e dos Transportes Marítimos (IPTM), pe de o parte, și școlile Navileme – Consultadoria Náutica, Lda (denumită în continuare „Navileme”) și Nautizende – Consultadoria Náutica, Lda (denumită în continuare „Nautizende”), pe de altă parte, în legătură cu refuzul IPTM de a permite accesul la examen, în vederea obținerii permisului de navigație maritimă de agrement (denumit în continuare „permisul de navigație”), cetățenilor Uniunii Europene care nu au reședința în Portugalia.

Dreptul portughez

- 3 Articolul 29 alineatul (1) din Regulamentul privind navigația de agrement, aprobat prin Decretul-lege nr. 124/2004 (Regulamento da Náutica de Recreio, aprovado pelo Decreto-Lei n.º 124/2004) din 25 mai 2004 (*Diário da República* I, seria-A, nr. 122 din 25 mai 2004, denumit în continuare „RNR”) prevede:

„Fără a aduce atingere dispozițiilor articolului următor, [permisele de navigație] sune emise de IPTM persoanelor care au reședința pe teritoriul național și care prezintă un document justificativ privind absolvirea cursului efectuat în acest scop, în condițiile prevăzute la articolul 35. [...]”

Litigiul principal și întrebarea preliminară

- 4 Din decizia de trimitere reiese că Navileme și Nautizende au introdus la Tribunal Administrativo e Fiscal do Porto o acțiune în contencios administrativ împotriva IPTM, care este organismul însărcinat în Portugalia cu organizarea examenelor și cu emiterea permiselor de navigație. Aceste două școli de navigație au sediul în Portugalia și obiectul lor social constă, printre altele, în asigurarea formării obligatorii a candidaților care doresc să se prezinte la examen în vederea obținerii permisului. Potrivit acestor școli, începând din luna decembrie 2004, IPTM a refuzat să admită la examenul pentru permisul menționat cursanți ai școlilor lor care nu aveau reședința în Portugalia, pentru motivul că nu îndeplineau condițiile prevăzute la articolul 29 alineatul 1 din RNR. Este cert că, înainte de intrarea în vigoare a RNR, persoane nerezidente se puteau prezenta la acest examen.
- 5 Navileme și Nautizende au susținut că condiția privind reședința, prevăzută la articolul 29 alineatul 1 din RNR, nu respectă nici dreptul Uniunii, nici jurisprudența Curții, care interzic restricțiile privind libera prestare a serviciilor întemeiate pe cetățenie sau naționalitate și pe reședință. Această condiție ar avea ca efect restrângerea libertății cursanților de a se deplasa în alte state membre decât statul lor de reședință, în speță în Portugalia, pentru a beneficia de servicii de formare în vederea pregătirii examenului pentru permisul de navigație. Cele două școli susțin că această restricție reduce numărul de cursanți înscriși la cursurile lor. Potrivit Navileme și Nautizende, o astfel de restricție nu este justificată în lumina Tratatului FUE.
- 6 Pe baza acestui argument, Navileme și Nautizende au solicitat Tribunal Administrativo e Fiscal do Porto, pe de o parte, obligarea IPTM la plata către acestea de daune interese și, pe de altă parte, obligarea IPTM să admită cetățeni ai Uniunii care nu au reședința în Portugalia la examenul pentru permisul de navigație și, în caz de promovare a acestui examen, să autorizeze acești cetățeni să conducă ambarcațiunile corespunzătoare permisului pe care l-au obținut. Tribunal Administrativo e Fiscal do Porto a admis cererile lor.
- 7 IPTM a formulat apel împotriva acestei hotărâri la instanța de trimitere.

- 8 În aceste condiții, Tribunal Central Administrativo Norte a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Ținând seama de principiul interzicerii discriminării între resortisanții unui stat membru și [...] resortisanții altui stat membru (articolul 18 TFUE), de libera circulație a persoanelor pe teritoriul Uniunii [...] și de excepțiile de la aceasta [articolul 45 alineatul (3) TFUE] și de libera prestare a serviciilor și de eventualele restricții ale acesteia [articolele 52 TFUE și 62 TFUE), dreptul Uniunii trebuie interpretat în sensul că se opune unei dispoziții naționale care impune condiția reședinței pe teritoriul național pentru emiterea [permisului de navigație]?”

Cu privire la întrebarea preliminară

- 9 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită să se stabilească, în esență, dacă articolele 52 TFUE și 56 TFUE trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări a unui stat membru, precum cea în discuție în litigiul principal, care impune o condiție privind reședința pe teritoriul național cetățenilor Uniunii care doresc să obțină un permis de navigație în acest stat membru.
- 10 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că, pe de o parte, libertatea de a presta servicii poate fi invocată de o întreprindere împotriva statului unde aceasta este stabilită atunci când serviciile sunt furnizate unor beneficiari stabiliți într-un alt stat membru și, pe de altă parte, acest drept include dreptul de a se deplasa într-un alt stat membru pentru a beneficia de un serviciu în acest stat, fără a fi afectați de restricții (a se vedea în special Hotărârea din 29 aprilie 1999, Ciola, C-224/97, Rec., p. I-2517, punctul 11 și jurisprudența citată).
- 11 De asemenea, persoanele stabilite într-un stat membru, care se deplasează într-un alt stat membru în calitate de turiști sau în cadrul unei călătorii de studii, trebuie să fie considerate destinatari de servicii în sensul articolului 56 TFUE (a se vedea Hotărârea din 15 iunie 2010, Comisia/Spania, C-211/08, Rep., p. I-5267, punctul 51 și jurisprudența citată).
- 12 În consecință, într-o cauză precum cea din litigiul principal, dispozițiile privind libera prestare a serviciilor prevăzute la articolele 56 TFUE-62 TFUE se aplică, pe de o parte, furnizării serviciilor de formare în vederea obținerii permisului de navigație propuse de școli de navigație, cum ar fi Navileme și Nautizende, cursanților din alte state membre care nu au reședința în Portugalia și care doresc să obțină permisul de navigație în acest stat membru, precum și, pe de altă parte, obținerii aceluiași servicii de către cursanții menționați.
- 13 Trebuie să se constate că o dispoziție din dreptul național precum cea în discuție în litigiul principal, care limitează emiterea permisului de navigație numai la persoanele cu reședința în statul membru în cauză, nu respectă interdicția, prevăzută la articolul 56 alineatul (1) TFUE, a oricărei restricții privind libera prestare a serviciilor.
- 14 Astfel, deși o asemenea dispoziție de drept portughez se aplică fără deosebire cetățenilor și străinilor și nu se întemeiază, așadar, pe cetățenia candidaților la obținerea permisului de navigație, aceasta consideră totuși drept criteriu decisiv locul de reședință. Or, rezultă dintr-o jurisprudență constantă că o dispoziție națională care prevede o distincție întemeiată pe criteriul reședinței riscă să acționeze în principal în detrimentul resortisanților altor state membre, întrucât nerezidenții sunt cel mai adesea străini (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 mai 1998, Clean Car Autoservice, C-350/96, Rec., p. I-2521, punctul 29, Hotărârea Ciola, citată anterior, punctul 14, și Hotărârea din 25 ianuarie 2011, Neukirchinger, C-382/08, Rep., p. I-139, punctul 34).

- 15 Reglementarea în discuție în litigiul principal poate astfel să afecteze anumiți destinatari ai serviciului în cauză, și anume cursanții care nu au reședința în Portugalia, care au urmat o formare oferită de Navileme sau de Nautizende și care, pe baza acestei formări, doresc apoi să obțină permisul de navigație în Portugalia.
- 16 De asemenea, reglementarea menționată creează un obstacol în calea liberei prestări a serviciilor de formare pentru navigație furnizate de școli precum Navileme sau Nautizende, întrucât cursanții care nu au reședința în Portugalia nu pot fi interesați de formările lor deoarece nu pot obține ulterior un permis de navigație.
- 17 Rezultă că o astfel de reglementare națională, care are ca efect, pe de o parte, descurajarea resortisanților Uniunii care nu au reședința în Portugalia să se deplaseze în acest stat membru pentru a urma aici o formare în vederea obținerii unui permis de navigație emis de acest stat membru și, pe de altă parte, să facă mai puțin atractive serviciile oferite de școlile de navigație cursanților care nu au reședința în Portugalia, aceștia neputându-se prezenta la examen în vederea obținerii unui permis de navigație în acest stat membru și nici obține un astfel de permis, constituie o restricție privind libera prestare a serviciilor, în sensul articolului 56 alineatul (1) TFUE.
- 18 În continuare, trebuie să se analizeze în ce măsură restricția în discuție în litigiul principal poate fi admisă cu titlu de măsuri derogatorii prevăzute expres la articolul 52 TFUE, aplicabil în materie în temeiul articolului 62 TFUE, sau în ce măsură poate fi justificată, conform jurisprudenței Curții, prin motive imperative de interes general (a se vedea în acest sens Hotărârea din 12 iulie 2012, HIT și HIT LARIX, C-176/11, punctul 20). În plus, trebuie ca punerea în aplicare a unei astfel de măsuri să fie de natură să asigure realizarea obiectivului invocat și să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea acestui obiectiv (Hotărârea din 13 decembrie 2012, Caves Krier Frères, C-379/11, punctul 48 și jurisprudența citată).
- 19 În această privință, guvernul portughez arată că restricția în discuție în litigiul principal este necesară din motive de ordine publică, în speță necesitatea ca acest stat membru să garanteze un nivel ridicat de siguranță pe mare, ceea ce ar impune, printre altele, asigurarea controlului efectiv al deținătorilor de permise de navigație. Condiția privind reședința, prevăzută în legislația națională, ar fi esențială în acest scop. Guvernul portughez arată, în plus, că dreptul derivat al Uniunii admite el însuși principiul impunerii unei condiții privind reședința, făcând trimitere în această privință la articolul 7 alineatul (1) litera (b) din Directiva 91/439/CEE a Consiliului din 29 iulie 1991 privind permisele de conducere (JO L 237, p. 1, Ediție specială, 07/vol. 2, p. 62).
- 20 Desigur, obiectivul privind siguranța și ordinea publică, prevăzut expres la articolul 52 TFUE și la care se referă guvernul portughez, constituie un obiectiv legitim care ar putea, în principiu, să justifice o restricție privind libera prestare a serviciilor. Cu toate acestea, contrar celor susținute de guvernul portughez, condiția privind reședința în discuție în cauza principală nu poate fi justificată de acest obiectiv. Astfel, recurgerea la o asemenea justificare presupune existența unei amenințări reale și suficient de grave care afectează un interes fundamental al societății (Hotărârea din 21 ianuarie 2010, Comisia/Germania, C-546/07, Rep., p. I-439, punctul 49 și jurisprudența citată). Or, guvernul portughez nu susține că astfel de împrejurări ar fi prezente în speță.
- 21 De asemenea, trebuie să se constate că o condiție precum cea privind reședința în discuție în litigiul principal, care nu prezintă nicio legătură cu formarea urmată și cu capacitatea de a naviga, nu este aptă în sine să contribuie la atingerea obiectivului urmărit, și anume asigurarea siguranței navigației pe mare.
- 22 În plus și contrar celor susținute de guvernul portughez, nu prezintă relevanță faptul că articolul 7 alineatul (1) litera (b) din Directiva 91/439 și, în prezent, articolul 7 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2006/126/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 decembrie 2006 privind permisele de conducere (JO L 403, p. 18, Ediție specială, 07/vol. 17, p. 216) autorizează emiterea unui permis de

conducere european numai solicitanților care au reședința obișnuită pe teritoriul statului membru care eliberează permisul sau pot dovedi că urmează studii pe teritoriul statului membru respectiv de cel puțin șase luni. Astfel, spre deosebire de situația în discuție în litigiul principal, condiția privind reședința avută în vedere de aceste directive determină, într-un domeniu armonizat al dreptului Uniunii, competența fiecărui stat membru în ceea ce privește acordarea unui permis de conducere european.

- 23 În orice caz, obiectivul garantării unui nivel mai bun de siguranță pe mare poate fi atins prin mijloace mai puțin restrictive pentru libera prestare a serviciilor, printre altele, prin stabilirea la un nivel ridicat a pragului de exigență al examenului pentru obținerea permisului de navigație.
- 24 În consecință, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că articolele 52 TFUE și 56 TFUE trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări a unui stat membru, precum cea în discuție în litigiul principal, care impune o condiție privind reședința pe teritoriul național cetățenilor Uniunii care doresc să obțină un permis de navigație în acest stat membru.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 25 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera a treia) declară:

Articolele 52 TFUE și 56 TFUE trebuie interpretate în sensul că se opun unei reglementări a unui stat membru, precum cea în discuție în litigiul principal, care impune o condiție privind reședința pe teritoriul național cetățenilor Uniunii Europene care doresc să obțină un permis de navigație maritimă de agrement în acest stat membru.

Semnături